

ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ

ਭਾਗ-2

ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਕੂੜਾ, ਕਰਕਟ, ਛਿਲਕੇ, ਜੂਠ, ਮਲ-ਮੂਤਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ, ਕਿਸੇ ਖੱਲ-ਖੁੰਜੇ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਰੂੜੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਲਦੀਆਂ-ਸੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗਲੀ-ਸੜੀ 'ਰੂੜੀ' ਵਿਚੋਂ ਭੈੜੀ ਬਦਬੂ ਯਾ ਗੰਦੀ 'ਹਵਾੜ' ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਤਿਅੰਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ 'ਰੂੜੀ' ਤਾਂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਪਰ ਅਸੀਂ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ ਦਵੈਤ ਅਤੇ ਘਿਰਨਾ ਦੇ ਅਤਿ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਸਾਡੀ 'ਨੀਵੀਂ ਰੁਚੀ' ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਰੂੜੀ' ਦੀ 'ਹਵਾੜ' ਅਥਵਾ ਅਣਦਿਸਦੇ ਗੁੱਝੇ 'ਅਗਨ ਸੋਕ ਸਾਗਰ' ਦੁਆਰਾ ਜਿਊਂਦੇ-ਜੀਅ, ਆਪਣੇ ਮਨ-ਤਨ-ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸਾੜੀ-ਬਾਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗੂੜੀ ਭਾਹਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ਭਗਤ ਨ ਬਿਆਪੈ ਮਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-੬੭੩)

ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੈ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇ॥ (ਪੰ.-੧੪੧5)

ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਰੋਗ' ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੰਭੀਰ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਅਥਵਾ ਤਪਦਿਕ (tuberculosis) ਅਤੇ ਕੈਂਸਰ (Cancer) ਆਦਿ ਦਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ —

ਸ਼ੱਕ

ਵਹਿਮ

ਡਰ
 ਰੋਸ
 ਸਾੜਾ
 ਨਫ਼ਰਤ
 ਈਰਖਾ
 ਦਵੈਤ
 ਨਿੰਦਾ
 ਵੈਰ
 ਵਿਰੋਧ
 ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ
 ਕੁਲੜਣਾ
 ਬਦਲਾ
 ਟਾਕਰਾ ਆਦਿ,

ਗੰਭੀਰ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ’, ਤਾਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ, ਅੰਤਿਮਕਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ‘ਨਰਕਮਈ’ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੰਭੀਰ ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ‘ਐਲਰਜੀ’ (allergy) ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੀਮਾਰੀ ਮੁੜ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਉਲੀਕੀ ਹੋਈ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ‘ਘਿਰਨਾ’ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਇਤਨੀ ਤੀਖਣ ਐਲਰਜੀ (allergy) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਣ ਨਾਲ, ਯਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ‘ਸਣ-ਕਪੜੀ ਅੱਗ ਲਗ ਜਾਂਦੀ’ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਘਿਰਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ‘ਬਦਲੇ ਦੇ ਬੰਬ’ (bomb) ਫੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਸੜਦੇ, ਬਲਦੇ ਅਤੇ ‘ਸੁਲਘਦੇ’ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਕਿਤੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਉਕਸਾਹਟ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ‘ਐਲਰਜੀ’ (allergy) ਦਾ ਬੰਬ (bomb) ਫੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਹੋਈ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਦੇ ਤੀਖਣ 'ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭਾਂਬੜ' ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੜਦਾ-ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਤਨੁ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਾਟੀ ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਮਨੂਰੁ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯)

ਐਸੇ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਨਾਲ 'ਮੰਨੂਰ' ਹੋਏ ਕਾਲੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮਲੀਨ ਮਾਨਸਿਕ 'ਕਿਰਨਾਂ' ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਉਦਾਲੇ-ਪੁਦਾਲੇ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਮਲੀਨ ਮਾਨਸਿਕ ਕਿਰਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰੀਰਕ ਮਰੀਜ਼ ਤਾਂ ਆਪਣੀ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪੂੰ ਸਹੇੜੀ ਹੋਈ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਮਲੀਨ ਰੁਚੀ ਦੀ 'ਹਵਾੜ' ਅਥਵਾ 'ਐਲਰਜੀ' (allergy) ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ, ਐਸੇ ਜੀਵ —

ਚਿੜ-ਚਿੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਕੁਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
ਸਾਧਾਰਣ ਗੱਲ ਤੇ ਭੀ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਨਿਕੀ-ਨਿਕੀ ਗੱਲ ਉਤੇ 'ਛਿੱਥੇ' ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਐਵੇਂ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਗਲ ਪੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
'ਵੱਢੂ-ਖਾਊ' ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ (Volcanoe) ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਫੁੱਟਣ ਲਈ,
ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,
ਹਰ ਇਕ ਉਤੇ ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ,
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭੈੜੀ-ਕੋਝੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ,
ਸਦਾ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਦੇ ਐਸੇ ਮਲੀਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ 'ਨਜ਼ਰੀਏ' ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ —

ਕੋਈ ਚੰਗਿਆਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ,
 ਕੋਈ ਸੁਹਣਾਪ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ,
 ਕੋਈ ਦੈਵੀ-ਗੁਣ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ,
 ਕੋਈ ਉਚੇਰਾ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ,
 ਕੋਈ ਉਮਾਹ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ,
 ਕੋਈ ਚਾਉ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,
 ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਲਵਲੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
 ਕੋਈ 'ਮਿੱਤਰ' ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,
 ਕੋਈ 'ਹਮਦਰਦ' ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਉਂਦਿਆਂ-
 ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਹ ਜੀਵ, 'ਭੂਤਾਂ-ਪਰੇਤਾਂ' ਵਾਲੀ 'ਇਕੱਲ' ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
 ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ 'ਇਕੱਲ-ਕੋਠਰੀ' (solitary cell) ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਆਪਣਾ
 ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਐਸਾ ਜੀਵ, ਆਪ ਭੀ 'ਘੋਰ ਨਰਕ' ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਸੁਹਾਵਣੀ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ
 ਭੀ ਆਪਣੀ ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ 'ਗੁੱਝੀ ਅੱਗ' ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਭਿਆਨਕ ਹਾਲਤ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ 'ਸਬੂਤ'
 ਹੈ।

ਇਸੇ ਲਈ ਐਸੇ ਮਨਮੁਖ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ 'ਗੁਣਾਂ' ਅਤੇ 'ਬਰਕਤਾਂ',
 ਜਿਹਾ ਕਿ :—

ਸਤ

ਸੰਤੋਖ

ਦਇਆ

ਖਿਮਾ

ਸੁਖ

ਸ਼ਾਂਤੀ

ਮੈਤ੍ਰੀ-ਭਾਵ

ਸੇਵਾ-ਭਾਵ

ਆਪਾਵਾਰਨਾ

ਪ੍ਰੀਤ
 ਪ੍ਰੇਮ
 ਪਿਆਰ
 ਚਾਉ
 ਉਮਾਹ
 ਖੇੜਾ
 ਸਿਦਕ
 ਸ਼ਰਧਾ
 ਭਰੋਸਾ

ਆਦਿ, ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਕੋਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਰੀਰਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਐਲਰਜੀ (allergy) ਹੋਵੇ—ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਭੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਪਰਹੇਜ਼ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦਵਾਈਆਂ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਸੇ, ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਭੀ ‘ਪਰਹੇਜ਼’ ਯਾ ‘ਤਿਆਗ’ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਰ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਤੋਂ ‘ਪਰਹੇਜ਼’ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗਣਾਂ ਨੂੰ ਘੋਟ-ਘੋਟ ਕੇ, ਅਥਵਾ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਕਰਕੇ ‘ਸੁਆਦ’ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ‘ਛਿਦਰ’ ਫੋਲ-ਫੋਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ‘ਬਦਬੋ’ ਨੂੰ ਸੁੰਘਦੇ ਅਤੇ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ-ਬੁਧੀ-ਚਿਤ ਹੋਰ ਭੀ ਮਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਲੀਆਂ ਮੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਫੈਦ ਸੂਚੀਆਂ ਸਾਡੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ-ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਥਵਾ ਮਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਜੀਵਨ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀਆਂ ‘ਸੂਚੀਆਂ’ ਭੀ ਅੱਡੋ-ਅੱਡਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਦੀ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੂਜੇ ਦੇ ‘ਸਫੈਦ ਸੂਚੀ’ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ, ਸੁਖਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ

ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਖਿੱਚ, ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਭਰੋਸਾ, ਪਿਆਰ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ 'ਸਫ਼ੈਦ ਸੂਚੀ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਨ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਉਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਤਲਖ ਅਤੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੋਸ, ਘਿਰਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ 'ਕਾਲੀ-ਸੂਚੀ' ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਵਧਦੀ ਜਾਵੇਗੀ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਘਟਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੀ 'ਸਫ਼ੈਦ ਸੂਚੀ' ਵਧਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪਰ 'ਸਫ਼ਾਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ' (sanitary inspector) ਵਾਂਗ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਉ—ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ।

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ, ਨੱਕ-ਬੁੱਲ੍ਹ ਚਾੜ੍ਹਨੇ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ, ਸਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ 'ਮੈਲ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਨਿੰਦਕੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਓਹੁ ਮਲਭਖੁ ਮਾਇਆਧਾਰੀ॥ (ਪੰਨਾ-5 ੭)

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੭55)

ਜਿਉ ਦੇਖੈ ਛਿਦ੍ਰ ਤਉ ਨਿੰਦਕੁ ਉਮਾਹੈ ਭਲੋ ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਰੀਐ॥

ਆਠ ਪਹਰ ਚਿਤਵੈ ਨਹੀ ਪਹੁਚੈ

ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ॥ (ਪੰਨਾ-8੨੩)

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ 'ਗੰਦਗੀ' ਦੀਆਂ 'ਗੰਢਾਂ' ਅਥਵਾ 'ਮਿਸਲਾਂ' (case files) ਬਣਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ-ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ 'ਮਿਸਲ' ਫੋਲ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਰੋਸੇ, ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਘਿਰਨਾ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਤੀਖਣ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨਾਲ, ਆਪਣਾ ਤਨ-ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ 'ਸਾੜੀ-ਬਾਲੀ' ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਸਾਡਾ 'ਸੁਭਾਉ'—ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਤੇ—

ਸ਼ੱਕ ਕਰਨਾ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨੀ

ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ

ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ

ਛਿੱਬੇ ਪੈਣਾ

ਰੋਸ ਕਰਨਾ

ਕੁਲਝਣਾ

ਨਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ

ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਪਾਉਣਾ

ਵਿਅੰਗ ਕਰਨਾ

ਤਾਹਨੇ ਮਾਰਨੇ

ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨੇ

ਘਿਰਨਤ ਵਤੀਰਾ ਕਰਨਾ,

ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ, ਦੋਸਤਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ, ਹਮਦਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਲਾਹ-ਲਾਹ’ ਕੇ ਪਰੇ ਸੁਟਣਾ (repulse) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਰਚਾਉਣਾ ਹੀ, ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ (society) ਤੋਂ ਅਲਗ-ਥਲਗ (isolate) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪੂੰ ਘੜੀ ਹੋਈ ‘ਇਕੱਲ ਕੋਠੜੀ’ ਵਿਚ ਨਰਕ ਮਈ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲੇ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਭੀ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਐਸੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਤੀਰੇ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਚਿਹਰੇ-ਮੋਹਰੇ, ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉਤੇ ਭੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਭੀ ਕੁਰੂਪ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਐਸਾ ਮਨੁਖੀ ਜੀਵਨ ‘ਸਰਪ’ (snake) ਜੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸਰਪ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਸੜਦੇ, ਬਲਦੇ ਕੁਲਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਸਾੜ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ।

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਜੀਵਨੁ ਬਲਨਾ

ਸਰਪ ਜੈਸੇ ਅਰਜਾਰੀ॥

(ਪੰਨਾ-੭੧੨)

ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ ਪਾਈਐ ਬਿਖੁ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥

ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ਕਿਸ ਨੋ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ॥

(ਪੰਨਾ-੧ ੯)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਤਮ, ‘ਭਲਾ-ਭਲੇਰਾ’ ਅਤੇ ‘ਅਭੁੱਲ’ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ

ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ‘ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ’ ਅਤੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣੇ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਿਰੀਪੁਰੀ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਇਉਂ ਹਲੇਮੀ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ—

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੨੪)

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੪)

ਇਹ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਪਰਹੇਜ਼’ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਸਤਹ’ ਅਥਵਾ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਪਰਹੇਜ਼’ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਅਤਿ ਸੌਖਾ ਤੇ ‘ਕਾਰਗਰ’ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ-ਭੈੜਾ ਖਿਆਲ ਆਵੇ ਯਾ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਦਾ ਵਲਵਲਾ ਉਠੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫੌਰਨ—

‘ਹੋਊ’

‘ਕੋਈ ਨਾ’

‘ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ’

‘ਜਾਣ ਦੇ’

‘ਛੱਡ ਪਰੇ’

ਕਹਿ ਕੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ‘ਭੁਲਾ ਕੇ’ (forget), ‘ਤਿਆਗ’ (ignore) ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਐਸਾ ਉਤਮ ਵਰਤਾਰਾ, ਦੈਵੀ ਗੁਣ — ‘ਖਿਮਾ’ ਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਖਿਮਾ’ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ‘ਖਿਮਾ’ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

‘ਖਿਮਾ’ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ—

ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ

ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ

ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਅਣਡਿਠ ਕਰਨਾ।

‘ਖਿਮਾ’ ਦੇ ਕਈ ਮਾਨਸਿਕ ਦਰਜੇ ਹਨ—

1. ਉਪਰਲੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਮਾਫ ਤਾਂ ਕਰ ਦੇਣੀ ਪਰ ਅੰਤ੍ਰਗਤ 'ਰੋਸ' ਯਾ 'ਖੋਰ' ਰਖਣਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਆਖਿਰ ਮਾਨਸਿਕ 'ਰੋਸ' ਦਾ 'ਬੰਬ' ਫੁਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਾ-ਪੁਰਾ 'ਪਖੰਡ' ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ 'ਧੋਖਾ' ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਖਿਮਾ' ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

2. ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਗਲਤੀ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਉਤੇ 'ਰੋਸ' ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ 'ਰੋਸ' ਨੂੰ 'ਭੁਲਣ' ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਨਾਲ 'ਰੋਸ' ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮਿਟ ਜਾਵੇ ਪਰ 'ਰੋਸ' ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ 'ਦਾਗ' ਅਥਵਾ 'ਧੱਬਾ' ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

3. ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਡਿਠ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ 'ਭਲਾ' ਕਰਨਾ। ਇਹ 'ਉਲਟੀ ਖੇਲ' ਹੈ, ਜੋ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਫ਼ਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ ॥

ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਾਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੪੨)

4. ਮਨ ਉਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ ਅਸਰ 'ਗ੍ਰਹਿਣ' ਹੀ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਵਿਚ ਇਤਨਾ 'ਮਗਨ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੈ ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ ਕਿਨਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੯)

ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹਉ ਭਾਵੈ ਬੁਰਾ ਕਹਉ ਹਮ ਤਨੁ ਦੀਓ ਹੈ ਢਾਰਿ ॥ (ਪੰ.-5੨8)

ਪਰ ਅਸੀਂ 'ਖਿਮਾ' ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ ਯਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ 'ਮਚਲੇ' ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਖਿਮਾ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਉਚਾਰਿਆ ਹੋਵੇ।

'ਇੱਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦੇਣਾ' ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹੋ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਉ ਯਾ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖਿਚੋਤਾਣ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਫ਼ਿਰੋਧ, ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵਧਦੀਆਂ

ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ 'ਨਰਕ' ਰੂਪ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਪੈਰੰਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਯਾ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ 'ਮਾਫ' ਅਥਵਾ 'ਖਿਮਾ' ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਤਰ ਵਾਰੀ 'ਮਾਫ' ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਸਦਾ ਭੁਲਣਹਾਰ ਹੈ।

ਲੇਖੈ ਗਣਤ ਨ ਛੂਟੀਐ ਕਾਚੀ ਭੀਤਿ ਨ ਸੁਧਿ ॥

ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਨਾਨਕਾ ਤਿਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨5੨)

ਲੇਖੈ ਕਤਹਿ ਨ ਛੂਟੀਐ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਭੁਲਨਹਾਰ ॥

ਬਖਸਨਹਾਰ ਬਖਸਿ ਲੈ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੬੧)

'ਬੱਚੇ'—ਅਨੇਕਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ 'ਮਾਂ' ਆਪਣੇ 'ਮਾਂ-ਪਿਆਰ' ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿਠ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੁਤੁ ਅਪਰਾਧ ਕਰਤ ਹੈ ਜੇਤੇ ॥

ਜਨਨੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਤੇਤੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭੪)

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਂ-ਬਾਪ' ਦੇ ਨਾਤੇ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ 'ਬਿਰਦ' ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਯਾ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦਾ ਅਤੇ ਸਦਾ ਮਾਫ ਯਾ ਖਿਮਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ—ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਭੁਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਭੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਯਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰੇ ਅਥਵਾ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ 'ਮਾਇਕੀ ਨਰਕ' ਵਿਚੋਂ ਸਾਡੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਹਰਿ ਜੀਉ ਲੇਖੈ ਵਾਰ ਨ ਆਵਈ ਤੂੰ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਵਣਹਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੬)

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ 'ਖਿਮਾ' ਦੇ 'ਬਿਰਦ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਡੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗਲਤੀਆਂ, ਭੁਲਾਂ ਇਆਣਪਾਂ ਅਥਵਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ—

‘ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ’
 ‘ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ’
 ‘ਅਉਗਣੁ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ’
 ‘ਬਹੁਤ ਇਆਣਪ ਜਰਤ’
 ‘ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ’

ਦੇ ਇਲਾਹੀ ‘ਬਿਰਦ’ ਅਨੁਸਾਰ ਅਣਡਿਠ ਕਰਕੇ ‘ਭੁਲਾ’ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਭੀ ਬੇਮੁਖ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਦਾ’ ਅਤੇ ‘ਨਿਤ ਸਾਰ ਸਮਾਲਦਾ’ ਹੈ।

ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਨੋ ਪਾਲਦਾ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭)

ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਨਿਤ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੈ ਇਕੁ ਗੁਨੁ ਨਹੀ ਮੂਰਖਿ ਜਾਤਾ ਰੇ॥ (ਪੰ.-੬੧੨)

ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਹੈ ਸਦਾ ਦਇਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੪)

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆਨਿਧਿ ਦੋਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ

ਪਰ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਸ ‘ਦੈਵੀ ਬਿਰਦ’ ਦੇ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ‘ਪਾਤਰ’ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਥਵਾ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ—

ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੀਏ

ਪਛਤਾਵਾ ਕਰੀਏ

ਤੋਬਾ ਕਰੀਏ

ਨਿੰਮੋਝੂਣੇ ਹੋਈਏ ਅਤੇ

ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਕੇ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਈਏ।

ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਰਾਖੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਿਆ॥

ਕੇਤੇ ਗਨਉ ਅਸੰਖ ਅਵਗਣ ਮੇਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੪)

ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਅਜਨਮਾ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਪਾਥਰ ਹੀਨ ਅਕਰਮਾ॥ (ਪੰ.-੭੯੯)

ਤੁਮ੍ ਸਮਰਥਾ ਕਾਰਨ ਕਰਨ॥

ਢਾਕਨ ਢਾਕਿ ਗੋਬਿਦ ਗੁਰ ਮੇਰੇ ਮੋਹਿ ਅਪਰਾਧੀ ਸਰਨ ਚਰਨ ॥...

ਹਮਰੋ ਸਹਾਉ ਸਦਾ ਸਦ ਭੂਲਨ

ਤੁਮਰੋ ਬਿਰਦੁ ਪਤਿਤ ਉਧਰਨ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੪)

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸਰਣਾਗਤੀ ਹਰਿ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯੭)

ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਸਭ ਅਉਗਨ ਮੋ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਰਨਾਇਓ ॥ (ਪੰ.-੧੨੩੨)

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਕਰਿ ਸਰਨੀ ਆਏ ਜਲਤਉ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੭)

ਅਪਨੀ ਕਰਨੀ ਕਰਿ ਨਰਕ ਹੂ ਨ ਪਾਵਉ ਠਉਰੁ

ਤੁਮਰੋ ਬਿਰਦੁ ਕਰਿ ਆਸਰੋ ਸਮਾਰ ਹੋ ॥ (ਕ.ਭਾ.ਗੁ.5 ੩)

ਪਰ ਸਾਡਾ ਮੈਲਾ ਅਤੇ ਘਮੰਡੀ ਮਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਉਗਣ ‘ਮੰਨਣ’ ਤੋਂ ਹੋੜਦਾ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹਰ ਇਕ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਜਾ ਢਕਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕੂੜੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਢਕੌਸਲੇ ਘੜਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਬਹਾਨਿਆਂ ਜਾ ਹਥ-ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ‘ਪੋਚਾ ਪਾਉਣ’ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ‘ਦੋਸ਼’ ਜਾ ਜੁਰਮ ਦੁਹਰਾ (double) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਪਹਿਲਾ — ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼, ਅਤੇ

ਦੂਜਾ — ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਜਾ ‘ਜਾਇਜ਼ ਬਨਾਉਣ’ ਦਾ ਦੋਸ਼।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਹਉਮੈ ਵੇੜਿਆ ਮਨ — ਭਰਮ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਦੋਸ਼ ਗਿਣ’, ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ‘ਪੂਰਨ’ ਹਸਤੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ‘ਮੈਲ’ ਅਥਵਾ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਲਾਲਟੈਣ (lantern) ਦੀ ਚਿਮਨੀ ਜੇ ਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਅਕਸ ਬਾਹਰ ਪੈਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜੇ ‘ਰੌਸ਼ਨੀ’ ਬਾਹਰ ਵਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਚਿਮਨੀ ਮੈਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਹਰੀ ਦੀ ‘ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ’ — ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਜਗ-ਮਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ‘ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ’ ਦਾ ‘ਅਕਸ’ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਥਵਾ ‘ਗੋਬਿੰਦ ਨਹੀਂ ਗੱਜਦਾ’, ਤਾਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ‘ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ’, ‘ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ’ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮਲੀਨ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਤਿਅੰਤ ਮੈਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ' ਦਾ 'ਅਕਸ' ਅਥਵਾ 'ਆਤਮਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ' ਸਾਡੇ ਮਨ-ਚਿਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਨੂੰ 'ਰੁਸ਼ਨਾ' ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗਈ ਗਿਲਾਨਿ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤੋ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੨)

ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਆਦਿ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਭਲਾ-ਭਲੇਰਾ' ਅਤੇ 'ਪੂਰਨ' ਸਮਝਣਾ, ਸਾਡੀ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਦੀਰਘ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ 'ਧੋਖਾ' ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਹੋਰ ਭੀ ਮੈਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾਇਕੀ ਰਸਾਤਲ ਵਲ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ—ਜੇਕਰ ਸਤਸੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਯਾ ਅਉਗੁਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਉਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਣ, ਜਿਹਾ ਕਿ—

ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ

ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ

ਤੌਬਾ ਕਰਨੀ

ਨਿੰਮੋਝੂਣੇ ਹੋਣਾ

ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਨਾ

ਸਚੇ ਦਿਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ

ਸਾਡੀ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ 'ਪਉੜੀ' ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਉਚੇਰੇ, ਚੰਗੇਰੇ, ਸੁਹਣੇਰੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਖੁਦ 'ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ' ਹੈ—ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ—

'ਰੋਸ ਨਾ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ'

'ਆਪਨ ਆਪ ਬੀਚਾਰਿ'

'ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤਿ'

'ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ'

'ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹੰਢਾਇ'

‘ਪਰਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਆਪੁ ਹਟਾਵੈ’
 ‘ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ’
 ‘ਛੋਡਿ ਅਉਗਣ ਚਲੀਐ’
 ‘ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ’

ਪਰ ਸਾਡੀ ਕਿਤਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ‘ਆਪਣੇ’ ਬੇਅੰਤ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਾਫੀ ਲਈ ਤਾਂ ਉਪਰਲੇ ਮਨੋਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਪਰ ਖੁਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਮਾਫ ਕਰਨ ਯਾ ਭੁਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅਉਗੁਣ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਉਸ ਉਤੇ ਪਲੇਬਣ (coating) ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡਾ ਮਨ, ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਵਾਲਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ‘ਐਲਰਜਿਕ’ (allergic) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਉਤੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਅੱਸੁਬ ਨਾਲ ‘ਮੈਲੀ ਰੰਗਣ’ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ‘ਛੁਟਿਆਉਣ’ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ‘ਰੂੜੀ’ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਆਪੂੰ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ‘ਰੂੜੀ’ ਦੀ ‘ਸੜਿਹਾਂਦ’ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ‘ਛਲੀਆ’ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਯਾ ਅਉਗੁਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਾਫ ਕਰੀ ਜਾਣ ਯਾ ਭੁਲਾਈ ਜਾਣ — ਪਰ ਉਹ ਖੁਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਅਉਗੁਣ ਭੀ ਮਾਫ ਕਰਨ ਯਾ ਭੁਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਇਨਸਾਨ’ ਕਿਤਨੇ —

ਖੁਦ ਪਸੰਦ
 ਸੁਆਰਥੀ
 ਅਕਿਰਤਘਣ
 ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ
 ਪਾਖੰਡੀ
 ਕਪਟੀ

ਹਨ।

ਐਸੀ ਮਲੀਨ ਫਿਤਰਤ ਅਥਵਾ ‘ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ’ — ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਅਤੇ

ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਪੂੰ -ਬਣੇ 'ਜੱਜ' (self appointed judge) ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਬਾਬਤ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਅਥਵਾ 'ਫਤਵਾ' ਲਾਉਣ ਲਈ 'ਤਤਪਰ' ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ — ਪਰ ਜਦ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਅਉਗੁਣ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਧਰਮਰਾਏ ਦੇ 'ਚੀਰੇ' ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ। ਐਸੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੋਨੋਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਤਨ ਕਰੋ ਮਾਨੁਖ ਡਹਕਾਵੈ ਉਹੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ ॥

ਪਾਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਮੂਕਰਿ ਪਾਵੈ ਭੇਖ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪)

ਕਬੀਰ ਜੇਤੇ ਪਾਪ ਕੀਏ ਰਾਖੇ ਤਲੈ ਦੁਰਾਇ ॥

ਪਰਗਟ ਭਏ ਨਿਦਾਨ ਸਭ ਜਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮ ਰਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੭)

ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਮਤਿਹਾਨ (examination) ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ (chance) ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਫਿਰ ਭੀ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਨਸਾਨ ਭੁਲਣਹਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ 'ਸਦ ਬਖਸਿੰਦ', 'ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ', 'ਅਉਗੁਣ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ' ਦੇ ਇਲਾਹੀ 'ਬਿਰਦ' ਦੁਆਰਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਸੁਧਾਰ ਲਈ, 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਤੇ 'ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼' ਰਾਹੀਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੌਕੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਜਨਮ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤਾਈਂ ਰੂਹ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਉਹ 'ਰੂਹ' ਮਾਇਆ ਦੇ 'ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ 'ਸਮਾ' ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ — ਸਿਰਫ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ 'ਨਾਮ' ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਹੈ।

ਐਸੀ ਬਦਲਵੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ 'ਸੰਗਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇ ਜੀਵ ਅਜ ਮਨਮੁਖ ਹੈ ਉਹ 'ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਸਕਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਕੁਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਗੁਰਮੁਖ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਰਿਸਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੈਵੀ ਅਸੂਲ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਯਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ (chance) ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਨਿਖਿੱਧ (condemn) ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪੱਕੀ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਵਿਚ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਕ ਅਉਗਣ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਨਿਰੀ-ਪੁਰੀ ‘ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ’ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਇਸ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰ ਇਕ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਕੇ (chances) ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ‘ਰੂਹਾਨੀ ਬੱਚੇ’ ਹੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਸਗਲੇ ਜੀਅ ਤੁਮਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੪੩)

ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭5)

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡੀ ਇਉਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ—

ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ

ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦੁ ਚੀਨ੍ਹਿ ਲੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੭੩)

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਕੀਜੈ ਜੇ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੪੨)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਹੇ ਰੋਸੁ ਕਰੀਜੈ ॥

ਲਾਹਾ ਕਲਜੁਗਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਹੈ

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨਦਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਰਵੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੬੨)

ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਨੀਵੇਂ ਮਾਰੂ ਖਿਆਲ ਯਾ ਵਲਵਲੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਥਵਾ ‘ਹਵਾੜ’ ਹੀ ਹਨ। ਨਿਰਮਲ ਦੈਵੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲ ਯਾ ਵਲਵਲੇ ਉਪਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਮੈਲੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਦੈਵੀ ਖਿਆਲ ਅਥਵਾ 'ਭਗਤੀ ਭਾਵ' ਉਪਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੰਥ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਸਚੁ ਨਿਰਮਲਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੭55)

'ਹਉਮੈ' ਵੇੜ੍ਹੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲ ਯਾ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਹਉਮੈ ਵੇੜ੍ਹੇ ਜੀਵ ਨੂੰ 'ਮਨਮੁਖ' ਯਾ 'ਸਾਕਤ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ—

ਸਾਕਤ ਹਰਿਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ

ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩)

ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੇ ਮਲੁ ਭਰੇ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਕਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ॥

ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠੀ॥

ਕੂੜਿ ਕਪਟ ਅਹੰਕਾਰਿ ਰੀਝਾਨਾ ॥

ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ ਬਿਛੁਅ ਡਸਾਨਾ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੨)

ਸਾਕਤ ਨਰ ਅਹੰਕਾਰੀ ਕਹੀਅਹਿ

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨5)

ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਮਲੀਨ 'ਮਨਮੁਖ' ਮਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ, ਉਤਮ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਵੱਈਆ, ਮਨਮੁਖਾਂ ਅਥਵਾ ਸਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਐਨ 'ਉਲਟ' ਧਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਕਰਿ ਉਲਟੀ ਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-5੩5)

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ 'ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ' ਨੂੰ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ' ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਗਾ, ਵਰਨਾ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਮਲੀਨ 'ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ' ਵਿਚ ਹੀ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਜੇ ਕਿਤੇ 'ਗੰਦਗੀ' ਦੀ 'ਬਦਬੋ' ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਯਾ ਉਸ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਬਦਬੋ' ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ

ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਲੀਨ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਈ ‘ਬਦਬੋ’ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਮਲੀਨ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਗੰਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ‘ਹਵਾੜ’ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਗੰਦਗੀ ਦੀ ‘ਹਵਾੜ’ ਅਵੱਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਭੀ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਆਪੂੰ ਸਹੇੜੀ ਹੋਈ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਬਦਬੋ’ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ‘ਚਿਮੜੀ’ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਲਗ-ਥਲਗ (isolate) ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੀ ‘ਸੁੰਘਣ-ਸ਼ਕਤੀ’ ਅਥਵਾ ‘ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ’ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਬਦਬੋ’ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯਾ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗੰਦਗੀ ਦੀ ਬਦਬੋ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ — ਜਿਥੇ ਸਵੱਛ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਲੀਨ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਬਦਬੋ’ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਚਿਆਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਦੈਵੀ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਉਚੇਰੇ, ਚੰਗੇਰੇ, ਸੁਹਣੇਰੇ ਅਤੇ ਦੈਵੀ, ‘ਵਾਤਾਵਰਨ’ ਅਥਵਾ ‘ਮੰਡਲ’ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ‘ਸਤਿ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲਾ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ॥ (ਪੰਨਾ-੪੪)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਲੁ ਲਾਥੀ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਇਓ ਸਾਥੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨5)

ਸੰਤਾ ਸੰਗਤ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਸਚਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੭5੬)

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤਿ ॥

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪਰੀਤਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੬)

ਬਾਹਰਲੇ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ‘ਅਸਰਾਂ’ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡੀ ਇਉਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ —

‘ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ’

‘ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ’
 ‘ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ’
 ‘ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹੰਢਾਇ’
 ‘ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ’
 ‘ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ’
 ‘ਪਰਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਆਪੁ ਹਟਾਵੈ’
 ‘ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ’
 ‘ਖਿਮਾ ਧੀਰਜੁ’ ਦੀ ਆਦਤ
 ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿਠ ਕਰਨਾ
 ‘ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਨਾ’
 ‘ਚਲਣ ਜਾਣਿ ਜੁਗਤਿ ਮਿਹਮਾਣਾ’
 ‘ਰੋਸ ਨ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ’
 ‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’

ਉਪਰਲੀ ਆਖਰੀ ਪੰਗਤੀ ‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’ ਦੇ ਮਤਲਬ ਅਤਿ ਡੂੰਘੇ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ‘ਇਕ-ਅੱਧੇ’ ਅਉਗੁਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਘਿਰਨਾ ਯੋਗ, ‘ਦੋਸ਼ੀ’ ਅਥਵਾ ‘ਅਪਰਾਧੀ’ ਦਾ ‘ਠੱਪਾ’ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ‘ਤਿਸਕਾਰਨ ਯੋਗ’ ਕਲੰਕ ਅਥਵਾ ‘ਫ਼ਤਵਾ’ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ‘ਗੁਣਾਂ’ ਅਥਵਾ ‘ਚੰਗਿਆਈਆਂ’ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ‘ਘਿਰਨਾ’ ਉਸ ਲਈ ਇਤਨੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ‘ਗੁਣਾਂ’ ਜਾ ਵਡਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਭੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਮਾਫੀ ਭੀ ਮੰਗੇ, ਅਥਵਾ ‘ਸੋਨੇ ਦਾ ਭੀ ਬਣ ਕੇ ਆਵੇ’, ਤਾਂ ਭੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ (black list) ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ‘ਅਉਗੁਣਾਂ’ ਨੂੰ ਹੀ ‘ਗ੍ਰਹਿਣ’ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ‘ਗੁਣਾਂ’ ਦਾ ‘ਤਿਸਕਾਰ’ ਕਰਦੇ ਹਾਂ— ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਉਗੁਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਜੋ ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਤਿਨੁ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੬੧)

ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੬੬)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਯਾ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ, ਯਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਢੱਕਣ’ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ‘ਗੁਣਾਂ’ ਦਾ ਹੀ ‘ਢੋਲ ਵਜਾਉਂਦੇ’ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ‘ਪਾਖੰਡ’ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ‘ਆਪੇ’ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ॥

ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੭੪)

ਆਪਸ ਕਉ ਬਹੁ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ਮਨਮੁਖਿ ਮਤਿ ਨਾ ਕਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬ ੧)

ਜੇਕਰ ਲੋਕੀਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ‘ਘਿਰਨਤ ਵਤੀਰਾ’ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਲਝਦੇ, ਸੜਦੇ ਅਤੇ ਤੜਫਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ‘ਅਕਸ’ ਯਾ ਨਤੀਜਾ ਮੁੜ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੩)

ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ ॥ (ਪੰ.-੪੭੪)

ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥

ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨੨)

ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਏ ॥

ਅਭਿਮਾਨੀ ਕੀ ਜੜ ਸਰਪਰ ਜਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭)

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ‘ਛਿਦਰ ਫੋਲਣੇ’ ਤੇ ‘ਨਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ’ ਹੀ ਸਾਡਾ ‘ਸੁਭਾਉ’ ਅਤੇ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਲੀਨ ਮਨ ਨੂੰ ‘ਸੁਆਦ’ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ—

ਸਾਡਾ ਮਨ ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ ਤੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਲੰਮੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 ਅਸੀਂ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ-ਕੁਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
 ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
 ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਭੀ ‘ਗਲਦੇ’ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ‘ਰੱਬੀਅਤ’ ਤੋਂ ‘ਨਾਸਤਿਕ’ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
 ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਆਦਿ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਤਾਂਈ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ—ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਭੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮੀ ਲੋਕ, ਅਥਵਾ ‘ਮਜ਼ਹਬ’ ਭੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟ ਕੇ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਦੁਆਰਾ ‘ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੁਅੱਸਬ’ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ—‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’ ਦਾ ਤਾਕੀਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੰਦੇ ਖੋਜ ਦਿਲ ਹਰ ਰੋਜ ਨਾ ਫਿਰੁ ਪਰੇਸਾਨੀ ਮਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੭੨੭)

ਮਨ ਕੀ ਪਤ੍ਰੀ ਵਾਚਣੀ ਸੁਖੀ ਹੂ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧ ੯੩)

ਤਦੇ ‘ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ’ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫੁ ਕਾਲੇ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖ ॥
 ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੭੪)

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ‘ਕਾਲੇ ਲੇਖ’ ਨ ਲਿਖ, ਅਥਵਾ ‘ਫਤਵਾ’ ਨਾ ਲਾ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅਥਵਾ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਗੁੱਝੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ‘ਘੋਖ’ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰ।

ਪਰ ‘ਬਾਹਰਮੁਖੀ’ ਮਨਮੁਖੀ ਜੀਵ ‘ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ’ (introspection) ਦੀ ‘ਅੰਤ੍ਰ-ਮੁਖੀ’ ‘ਖੇਲ’ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਦੈਵੀ ਗੁੱਝੀ ਅੰਤ੍ਰ-ਮੁਖੀ ‘ਖੇਲ’ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਗੈਰ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਕਿ ‘ਲਾਗਾ’ ਲਗੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮੱਖੀਆਂ, ਕਾਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਰਿੰਦੇ ਠੂੰਗੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਠੂੰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ

ਚਿਰ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਛੀ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ 'ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ' ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰਖਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੁਖਦਾਈ 'ਮਾਇਕੀ ਅਸਰਾਂ' ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ 'ਰੋਸ' ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਨਾ 'ਬਾਹਰਲਾ ਅਸਰ' ਲਈਏ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ 'ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ' ਦੁਖ ਦੇਣ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ 'ਅੰਤਰ-ਮੁਖੀ' ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਜਾਚ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਿਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ (ਪੰ.-੧੨੯੯)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਚਿੰਤ ਬਿਰਾਨੀ ਛਾਡੀ ॥

ਅਹੰਬੁਧਿ ਮੋਹ ਮਨ ਬਾਸਨ ਦੇ ਕਰਿ ਗਡਹਾ ਗਾਡੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਰਹਿਆ ਨਾ ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਰਾਈ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੁ ਪਸਾਰਿਓ ਭੀਤਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥

ਸਭੁ ਕੋ ਮੀਤੁ ਹਮ ਆਪਨ ਕੀਨਾ ਹਮ ਸਭਨਾ ਕੇ ਸਾਜਨ ॥

ਦੂਰਿ ਪਰਾਇਓ ਮਨ ਕਾ ਬਿਰਹਾ ਤਾ ਮੇਲੁ ਕੀਓ ਮੈਰੈ ਰਾਜਨ ॥ (ਪੰ.-੬੭੧)

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ—

ਰੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥

ਹੋਇ ਨਿਮਾਨਾ ਜਗਿ ਰਹਹੁ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨5੯)

ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ

ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਬਾਣੁ ਪਦੁ ਚੀਨੁ ਲੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੭੩)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਹੇ ਰੋਸੁ ਕਰੀਜੈ ॥

ਲਾਹਾ ਕਲਜੁਗਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੈ

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨਦਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਰਵੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੬੨)

ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ ਤਿਨ੍ਹਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁਮਿ ॥

ਆਪਨੜੇ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੭੪)

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ ॥

ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੪੨)

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ 'ਘੁੰਡੀ' ਅਥਵਾ ਮੂਲ ਸਮਸਿਆ

‘ਭੁਲਣ’ ਯਾ ‘ਯਾਦ’

ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨੀ ‘ਜੀਵਨ’ ਨੂੰ —

ਚੰਗਾ	ਯਾ	ਮਾੜਾ
ਨਿਰਮਲ	ਯਾ	ਮਲੀਨ
ਦੈਵੀ	ਯਾ	ਮਾਇਕੀ
ਸੁਖੀ	ਯਾ	ਦੁਖੀ
ਗੁਰਮੁਖ	ਯਾ	ਮਨਮੁਖ

ਬਣਾਉਣ ਲਈ—

ਮਾਨਸਿਕ ‘ਅਉਗੁਣਾਂ’ ਨੂੰ ‘ਭੁਲਾਣਾ’ ਯਾ ‘ਤਿਆਗਨਾ’

ਅਤੇ

‘ਦੈਵੀ ਗੁਣ’ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ‘ਕਮਾਉਣੇ’

ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ (V.I.P) ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਉਦਾਲਾ-ਪੁਦਾਲਾ ਬਹੁਤ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਗੰਦਗੀ ਨਾ ਦਿਸੇ।

ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਸਫਾਈ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਨਫਰਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੰਦੀ ‘ਰੂੜੀ’ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ! ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਬਦਥੂ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ‘ਸੜੇਹਾਂਦ’ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਮਲੀਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ-ਸਰੂਪ ‘ਸਤਿਗੁਰੂ’ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ॥ 23

ਭੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੪੬)

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ ॥

ਨਾਨਕ ਦੁਰਮਤਿ ਛੁਟਿ ਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਸੇ ਚੀਤਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੭)

Forgive and forget
Malice against none
Love for all.

End.

